

het algemeen voor letterkundige schoonheid geen achtting heeft, is voor een groot deel de schuld der „leiders“, die de roeping hebben het literaire volksvoedsel te keuren.

Wat de publieke keurmeester het boek beoordeelt naar den norm: boeiend, pakkend, degelijk, stichtelijk, — zal niemand hem als een overtoolligheid aanrekenen. Wij stellen zelfs beslist den eisch, dat de inhoud der letterkundige werken, waarmee men de volksmaag zoekt te streelen, bekeken zal worden bij het licht der christelijke moraal. De moraal is iets anders als de kunst, — we hebben in ons vorig artikel gepleit voor de souverainiteit der kunst in eigen kring, — maar de kunst moet harmonieëren met de moraal, anders zondigt ze tegen God en de menschen. Onze kritici moeten het volk waarschuwen tegen kunstenaars, die in hun werk toonen, dat ze (om met Kloos te spreken) „lak hebben aan fatsoen“. In dit opzicht staan wij, bijbelsche christenen, resoluut en sterk. Ook in de „wereld“ begint men tegenwoordig angstig duidelijk in te zien de volksverwoestende werking van een groot deel der moderne letterkunde. Wij noemden als voorbeeld van gezond paedagogisch inzicht het eminente vlugschrift van Ida Heyermans: „Onze jongeren en de moderne literatuur“. Hier klinkt een profetische stem, machtig om slapers huiverig te doen ontwaken. Maar lees nu eens met aandacht het slot van dit boekje, waar de schrijver positief voor den dag komt met opvoedkundige raadgeving, waar ze aangeeft den maastaf, waaraan de voor onze jeugd gepaste literatuur moet voldoen, en het middel aanwijst om het gevaar voor literaire besmetting te keuren.

Dan voelt men wel duidelijk hoe zwak zelfs de heldhaftigste en edelste opvoeders staan, die den grondslag missen van de absolute moraal, en vreemd zijn van de herscheppende kracht van het Evangelie. Ida Heyermans weet geen dieper keuringsmotief, dan dat van „opbouw der levensvreugd en karaktervorming“ of „middel tot waarachtige ontwikkeling“. En het „allerbeste tegenwicht voor den last, die er met onze moderne letterkunde aan de jongeren indragers gegeven wordt“, rekent zij: de goede opvoeding, zonder eenig uitsluitel te geven op de vraag wat de „moderne mensch“ onder een normale opvoeding moet verstaan. En wat schiet de kritiek-leider op, wanneer hij de literatuur moet beoordeelen naar deze omschrijving: „Literatuur behoort te wezen drang tot uitzeggen en uitzingen van het hoogste wat er leeft in de menschenziel, een innig verlangen naar volmaaktheid, een getuigen van en een wekken tot schoonheid.“

Niet veel sterker staat L. Simons in de zwaar gestyleerde monografie, die hij schreef voor de Wereldbibliotheek: „Over boeken, schrijvers, lezers“. Hij klaagt over de „scherpe verwijten“, waarvan hij is blootgesteld, van de zijde der velen, „die een andere opvatting hebben van wat goed is“, dan hij, en oreert dan zelf over het probleem: „goede lectuur“ aldus: „Onze tijd biedt zeer zeker voor velen heel wat moeite om het roer recht te houden; het gist en woelt zoo aan alle kanten en de rusteloze zee van onderzoek en toetsing vreet de hardste rotsen van onze veilige zekerheid weg. Te weten wat goed is, te weten wat recht is; tusschen de eischen van abstractie, niets-ontziende gevoelens en gedachten en die eener nuchtere werkelijkheid, vol van het „onmogelijke“, het noodige evenwicht te bewaren, vordert ontzaglijk veel van ons equilibrium (evenwicht).“

En ziehier dan het keuringsprincipe van den grooten leider der Wereldbibliotheek: „Het boek moet geboren zijn uit Echtheid en Eerbied.“ Zulk een boek leert ons zelf „te schiften tusschen het betrekkelijke en het eeuwige“; het leert ons „de diepten kennen van het leven en geeft ons aldus grondslagen voor ons bestaan, hoe revolutioneërend het ook zijn moge. In Echtheid en Eerbied-geboren kunst kan niet schaden, tenzij hen, die beiden nog niet leerden verstaan en die aldus open zijn voor elken invloed. Wie zeker was in echtheid en eerbied te schep- pen, behoeft niet de verantwoordelijkheid voor zijn werk te schromen; zoomin als dit behoort te doen wie ze in de wereld verspreidt.“

Dat zijn dan de twee engelen, die ons moeten bewaren op al onze literaire wegen: Echtheid en Eerbied! Ze kunnen ons even goed brengen bij Barbusse als bij Bosboom-Toussaint, bij Zola als bij Dickens.

Ja, dit is het fatale van onzen tijd, dat de draad der moraal aan de tastende hand is ontgleden. Vroeger vond men, ook waar de religie niet gold, een erkenning van de oer-oude zedelijke traditie van het christendom. Maar nu heeft het leven, — de kunst voorop, — zich zoodanig geëmancipeerd van de wet, dat men, ook bij de eerlijkste goedwilligheid, de kritische norm mist om het ergerlijke te keuren.

Maar goed, — wij hebben dan die norm en onze christelijke recensenten kunnen zeker niet worden beschuldigd van ontrouw, waar het geldt de moderne letterkunde naar het christelijk beginsel te keuren. Sommigen gaan in hun jver zóóver, dat ze de grens verstand overschrijden, en zoo ongeveer alle nieuwe (men zegt bitter:

nieuwerwetsche) letterkunde naar den duivel wenschen. Ze woeden tegen de nieuwe kunst ten slotte niet meer omdat ze gevaarlijk, maar alleen omdat ze nieuw is. Kloos met zijn sonnetten, Quérido met zijn episch proza, ... de heele bende zou men liefst verbanen naar een soort Wieringen, om ze voor de maatschappij onschadelijk te maken.

Laat ons respect hebben voor deze jverars, althans voor hun soliede bedoeling. Beter door te felle verdoening het volk berooven van kunst, die bijna nergens bacteriën-vrij is, dan door slappe kritiek oorzaak zijn, dat het moreele weerstandsvermogen van het volk verzwakt.

De zedelijke keur op de kunst is de primair noodzakelijke voor ons, die de religie de meeste achen van alle geestelijke goederen. In dit stuk transigeeren wij niet. De meest sublieme schoonheid maakt een letterkundig werk voor ons niet aan- nemelijk, als het ons zedelijk gevoel, ons christe- lijk geloof, beleedigt. Wij eischen hierin de aller- strengste instructie. Wij bladeren niet het boek door om te zien, of ook ergens in een dialoog de naam Gods wordt misbruikt, — wij veroordeelen niet alleen de z.g. gewaagde passages (gelijk in het be- ruchte boek van Busken-Huet), maar wij keuren het boek ook naar den geest, wij vragen naar de ziel in het literaire lichaam, en deze kritiek is niet iedermans werk, ze is alleen veilig bij hen, die de geestesgesteldheid dezer eeuw in hare die- pere strooming en fijne nuances hebben onder- gekend. Het eischt subtiel, geoefende, onderschei- ding om het zedelijk karakter te bepalen van een vers van Hélène Swarth, een roman van Ida Bou- dier-Bakker, of van Herman Robbers. Dat ons volk zelf op dit punt over het algemeen niet vol- doende wegwijst, wordt bewezen door het feit, dat men in de soliedste christelijke gezinnen ro- mans aantreft, wier strekking vloekt met het Gods- ideaal. Met het onschuldige gezicht van de wereld zitten de vromen te smullen in een „draak“ van Marie Corelli, waar de waarheden der Schrift on- derstoven worden gekookt, of in een verhalen- complex van Ernst Zahn, waar het haantje van het brutaalste menschelijk subjectivisme koning kraait.

Er is op dit gebied nog veel te doen om het volk oordeelkundig rijp en teeder te maken, en deze paedagogische taak berust voor een belang- rijk deel bij den journalist-recensent.

Maar als nu, door het primair stellen van de zedelijke kritiek, alle misverstand is uitgesloten aangaande onze verhouding tot de moderne letter- kunde (ik krijg nog weleens brieven van bezorgde broeders, waarin ik n.b. van eenzijdige sympathie voor de moderne kunst wordt beschuldigd), dan kan ik nu ook het volle accent leggen op het andere deel van de taak der kritiek, n.l. de letterkun- dige keur in den eigenlijken zin des woords. Er is onder ons gezondigd, doordat wij z.g. mooie en boeiende boeken lieten passeeren, die voor onze christelijke levensbeschouwing gevaarlijke elemen- ten inhielden. Maar niet minder hebben wij ge- faald, en falen wij nog dagelijks, doordat wij ver- zuimen aan de literatuur, die de christen-schrijvers aan onze menschen opdisschen, den zuiver letter- kundigen toets aan te leggen. Verschillende volks- voorlichters schijnen de kunstwaarde van een boek een zeer onbelangrijk ding te achten, waarschijnlijk, omdat ze zelf nooit ernstig in de vlam der schoon- heid hebben gestaan. Dat ons christen-volk voor een groot deel aesthetisch ongevoelig is, en de jammerlijkste prullen argeloos voor zuivere koek opslukt, is mee de schuld van de critici, die hebben nagelaten het volk eerlijk voor te gaan in waarde- ring van de goddelijke gave der kunst, en in strenge veroordeeling van al wat, ook in de stichtelijkste en hartelijkste bedoelde literatuur, met het kunst- beginsel in strijd is.

B. W.

PERS-SCHOUW.

Het optreden van Ds. Wisse.

Op 't oogenblik staan de kerkelijke bladen weer vol over Ds. Wisse. Natuurlijk kan een Persschou- wer niet doen of hij dit niet merkt. Nu spreek ik den naam Wisse tegenwoordig hier met zekeren schroom uit. Ik ben bang slapende honden wakker te maken. Het ging de laatste weken vrij aardig met ingezonden stukken over zoo goed als uitsluitend contra Ds. Wisse. Men zag, dat het de redactie ernst is, waar zij verklaarde hiervoor geen ruimte te kunnen afstaan. Dat besluit — ik mag wel deze vriendelijke waarschuwing doen hooren — blijft ook thans van kracht. Ik wil niet terugkomen op het geval-Wisse, maar op den las- ter, die thans, naar de bladen melden, Ds. Wisse over onze kerken verspreidt. Ik haal hier aan het waarstige stuk van prof. Bouwman in „De Bazuin“:

Ds. G. Wisse gaat het land rond om op on- waardige wijze allerlei onware voorstellingen te richten aan het adres van de Gereformeerde Kerken. In Gremingen heeft hij op zulk een wijze gespro- ken, dat, naar sommige leden der Kerk ons mede- deelden, velen ontroerd waren over zooveel on- ware voorstellingen.

Volgens het verslag in de „N. Prov. Gron. Cou- rant“ heeft hij daar uitgesproken, dat de Gerefor- meerde Kerken leeren dat de kinderen reeds in den wieg wedergeboren zijn. De redeneering is

in de Gereformeerde Kerken: Gij zijt een gedoopte en dus een wedergeborene. De prediking in de Gereformeerde Kerken is, zoo zeide hij, een mooie exegese, heiligmaking, en het slot is: als er nog iemand is, die niet wedergeboren is, wel, die moet dat nog worden. Als er iemand is, die met zijn ziel worstelt, och, dat is bij de Gereformeerde Kerken alles ziekelijk. Men zegt maar: geloof toch in uwe wedergeborene. Het is alles formalisme, dat leidt tot farizeïsme en fanatisme.

Wij hebben genoeg citaten uit dat verslag aan- gebaald.

Is het niet droevig, dat een man, die zegt zoo teer voor God te staan, zoo lastert?

Zeker, wij weten wel, dat de Gereformeerde Ker- ken niet volmaakt zijn, dat er wel dorre predikers en dorre leden zijn. Wij weten wel, dat er altoos geweest zijn, en dat er ook thans wel zijn, die rusten op het uiterlijke.

Dat is in de Chr. Geref. Kerk ook het geval.

Maar dat Ds. Wisse opzettelijk overal rondgaat om onware beschuldigingen te verbreiden, dat is schandelijk.

Gelukkig dat zijn optreden niet door alle Chr. Geref. predikanten en leden wordt goedgekeurd. Eenige dagen geleden spraken wij met een der uitnemendste mannen uit de Chr. Geref. Kerk, die ons verzekerde, dat zeer velen in de Chr. Geref. Kerk de wijze van optreden van Ds. Wisse ten zeerste afkeurden.

Een inzender verzocht ons de aandacht te ves- tigen op wat Ds. Jansen, legerpredikant te De- venter tot Dr. van Baarsel sprak: „Er is lang niet zooveel verschil tusschen ons, als 't krankege- schrijft van sommigen wel zou doen vermoeden. Er is veel meer, dat ons samenbindt, dan dat ons verdeelt. Laten we toch meer gaan leiten op wat ons verenigt. Dat is een eisch des tijds.“

De Christelijke Gereformeerde Broeders schijnen alzoo over ons niet eensstemmig te denken. Mis- schien wordt die strijd in hun kring eerlang wel uitgestreden.

Intusschen moeten volgens het verslag der „N. Prov. Gron. Ct.“ waarop prof. Bouwman doelt, door Ds. Wisse schrikkelijke dingen zijn geuit. Ds. Laman protesteert in hetzelfde blad:

Er komen echter twee zinsneden in voor, die mij diep getroffen hebben, waarover ik niet zwij- gen kan.

Ik lees ten eerste deze ontzettende uitdrukking: „Als spreker hier zoo stond te liegen, dan was hij waard, dat God hem hier doodde“.

Ik noem deze uitdrukking ontzettend, op zichzelf reeds, maar vooral in verband met de tweede uit- spraak van Ds. Wisse: „Dat spreker de vereeni- ging in Leiden heeft tot stand gebracht, is vol- komen waar, maar dat moeten alle predikanten in de Geref. Kerken, anders moeten zij gaan schel- den“.

Toen Ds. Wisse dit zeide, M. d. R., het is verschrikkelijk om het te zeggen, heeft hij inder- daad gelogen, en indien God hem aan zijn licht- vaardig woord gehouden had, dan zou hij den kan- sel niet levend hebben verlaten.

Ds. Laman herinnert er dan aan, hoe Ds. Wisse op zekeren Zondagmorgen in de kerk aan de Hee- rengracht met eenige oude schrijvers op den kan- sel verscheen en hoe hij toen plechtig verklaarde, dat God het hem had laten zien, dat de meen- smetting moest plaats hebben.

Of dit ook in een nachtelijk bezoek geschiedde, lees ik er niet bij.

Maar is die uitspraak: „als spreker zoo stond te liegen was hij waard, dat God hem hier doodde“, niet de taal van een kranken geest?

Ik word gedurig versterkt in mijn meening, dat we hier te doen hebben met een psychopathologisch geval.

Laten wij meer voor Wisse bidden, dan over hem spreken of schrijven.

Misleiding.

Wie thans over Ds. Wisse spreekt, denkt ook dadelijk aan de leer der veronderstelde wederge- boorte. Ook daarover wordt op het moment veel geschreven. Op alles de aandacht te vestigen gaat niet en zou ook de moeite niet loonen. Maar we mogen het piet over onzen kant laten gaan, dat onze kerken van velerlei zijden in een verkeerd daglicht worden gesteld. Zoo vond ik in de Vra- genbus van „De Gereformeerde Kerk“:

Antwoord. Met die leer van de „onderstelde wedergeborene“ wordt dit bedoeld, dat de aan- hangers der leer de kleine kinderen der gemeente doopen, op grond van de onderstelling, dat die kinderen zijn wedergeboren.

Deze leer was volstrekt niet nieuw, maar veel- eer oud!

Wel kan men zeggen:

Ten eerste, dat die leer onder de Gerefor- meerden in Nederland, zoowel in als buiten de Hervormde Kerk, nagenoeg in onbruik was geraakt.

En ten tweede, dat die leer door Dr. Kuyper niet alleen weef is opgedolven, maar door vele van zijn aanhangers weer zoo ver is gedreven, dat het bijkans een uitgemakke zaak scheen, dat allen, die maar in de Gereformeerde Kerken waren gedoopt, ook waren wedergeboren, daarop gerust konden zijn en van hun zaligheid verzekerd.

Dat nu werl, al was 't door Dr. K. misschien zoo niet bedoeld, een gevaarlijk werk.

Bijbel en Catechismus leeren ons, dat wij in Christus alles hebben wat wij ter zaligheid behoeven; ook onze wedergeborene. Dat maant om ons zelf gehurig te onderzoeken of wij waarlijk

in Ch
het
Ma
in C
dan
geb
Bede
Da
vorze
tegen
En
zijn

Zóó a

Voor

ning, de

die hem

frouw

hoe he

Ik

Maar

Ds. L

werk. M

van al d

de stud

venstaar

Er st

lingen is

in plaats

Kan

zijn (n.l.

dat het

allen, d

ren ged

Hij zo

behoeft

die aan

ook wel

Daarte

dat geen

sel de s

schoenen

zou was

deld wo

Hoe c

ven, da

is bedoe

te bestu

stonds

Einde

de Chr.

leer der

is geroe

de litera

Ik de

Ds. L.

Ik se

om zich

in te wa

Met n

Bakker

een ken

schuwde

dig. Bra

bericht,

Engelan

dagen v

Verwond

handen

zoo voe

nen te

rende in

betroude

spiritista

den, die

tegen be

in

zacht

en v

ging.

lijk.

dat s

Maar

haar

hoog

met

fact

ondes

den

aans

Oe

kerke

te ha

En hij

En

eens

ook

neme

door

als h

van

baren

als

ritist

kon

tegen

in d

En

aan

„De

zoek

hij ga